

DOI: <https://doi.org/10.15407/ugz2026.01.075>

Ровенчак І. І.
Біланюк В. І.

0000-0002-1286-4581
 0000-0003-4472-8637

Котик Л. І.
Гудзеляк І. І.

0000-0001-5046-2287
 0000-0003-0890-5085

Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів

Львівські наукові географічні школи: від витоків і становлення до інституціоналізації

УДК 911.9(091):94(477.83-25)(045)

Проблематика дослідження наукових шкіл посідає важливе місце в історії географічної науки. Визначено, що у Львівському університеті формування наукових географічних шкіл відбулося у другій половині ХХ ст. Проаналізовано напрацювання вчених з дослідження функціонування наукових географічних шкіл у світі та Україні. Розкрито витoki становлення та особливості початкових етапів функціонування наукових географічних шкіл Львівського університету: картографічної; комплексної територіальної організації суспільства; регіональної, екологічної та інженерної геоморфології; генетичного ґрунтознавства; ландшафтних досліджень. Обґрунтовано, що Львівські наукові географічні школи є галузевими. Узагальнено роль лідерів-засновників (П. Ващенко, К. Геренчук, П. Цись, С. Позняк) у становленні та розвитку наукових географічних шкіл, означено лідерів-послідовників, проаналізовано головні напрацювання шкіл через видання монографій, проведення наукових конференцій.

Ключові слова: географічна наукова школа, Львівський університет, географія, Україна, картографічна наукова школа, галузеві географічні наукові школи, географічні наукові напрями.

Актуальність теми дослідження

Серед загальнонаукових напрямів історії географічної науки провідне місце належить проблематиці наукових шкіл (НШ). Саме з НШ в географії зазвичай пов'язані найвидатніші досягнення. Дослідження стану та перспектив розвитку української географічної науки спрямовує дослідників до галузі історії науки. Вивчення наукових співтовариств в українській географії не має тривалої традиції. Наукове співтовариство є складно організованою системою, всередині якої можна

виділяти безліч елементів, серед яких чільне місце належить НШ. Найґрунтовніші праці з характеристики НШ розроблені у теорії та методиці наукознавства. В українській радянській географії, починаючи від середини ХХ ст., відповідно до ідеологічних настанов, головне місце належить колективному характеру дослідницької діяльності, що унеможливило виділення НШ [1]. Сьогодні існує велика потреба у дослідженні НШ в географії, що пов'язано зі специфікою географічної науки, яка досліджує складні об'єкти,

Цитування:

Ровенчак І. І., Біланюк В. І., Котик Л. І., Гудзеляк І. І. (2026). Львівські наукові географічні школи: від витоків і становлення до інституціоналізації. *Український географічний журнал*. 1, 75–85. DOI: <https://doi.org/10.15407/ugz2026.01.075>

© Видавець ВД «Академперіодика» НАН України, 2026.

Стаття опублікована на умовах відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND
<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>

що вимагають спільних дій численних науковців, об'єднаних спільністю наукових підходів до розв'язання проблем сьогодення.

Стан вивчення питання, основні праці

У географії проблема функціонування НШ досліджується у контексті історії розвитку наукових географічних ідей. Наприклад, аналіз становлення і трансформації наукових ідей середини ХХ ст. з погляду діяльності наукових лідерів та функціонування англо-американської суспільно-географічної науки здійснили R. Johnston, J. Sidaway (1979 р.). Взаємодію між географічними дослідженнями, домінуючими географічними ідеями та різними філософськими школами (позитивізм, прагматизм, функціоналізм, екзистенціалізм тощо) узагальнили M. Harvey, B. Holly (1981 р.). Сучасні наукові ідеї й дисциплінарні тренди в географії США та Франції, роль учених-лідерів у їхньому розвитку проаналізував J. Jiwan (2018 р.), Німеччини — T. Bansal (2018 р.). Сучасні дослідження НШ нової економічної географії, урбанізму та еволюційної й інституційної географії, аналіз спільностей та розбіжностей їхньої методології виконав P. McCann (2021 р.). Критичний аналіз наукової географічної думки з позиції домінуючих парадигм і напрацювань учених і НШ, що їх розвивають, виконав T. Cresswell (2024 р.).

В Україні теоретичні засади функціонування НШ обґрунтовані у працях Д. Зербіно, Т. Надвиничної, В. Ткаченко, А. Фурмана, Ю. Храмова та ін. В українській географії проблематика функціонування НШ переважно розкривається у розрізі історії розвитку географічної науки загалом чи історії української географічної науки зокрема: напрацювання М. Влаха, Я. Жупанського, О. Заставецької, Ю. Кандиби, Ю. Кисельова, І. Ковальчука, Н. Коцан, Р. Лозинського, А. Молочка, В. Нагірної, Л. Немець, Я. Олійника, М. Пістуна, І. Ровенчака, В. Руденка, Л. Руденка, Р. Сосси, О. Топчієва, О. Шаблія, В. Шевченка, С. Шевчука, П. Штойка та інших учених.

Всеосяжною стала праця науковців Я. Олійника та С. Шевчука, присвячена дослідженню українських суспільно-географічних НШ, їхньої ієрархічної структури із системоформуючими елементами лідера та дослідницької програми, механізмів їхнього функціонування в географії [2].

Проблеми становлення та розвитку Львівських географічних НШ через поступ окремих

НШ чи формування нових напрямів дослідження, аналіз діяльності вчених-лідерів, функціонування кафедр і науково-дослідницьких осередків, упровадження наукових напрацювань в освітній процес досліджували: М. Андріанов, Г. Байрак, В. Біланюк, М. Білецький, О. Бонішко, В. Брусак, О. Буряник, П. Ващенко, О. Вісьтак, М. Влах, К. Геренчук, П. Горішний, З. Гостюк, І. Гудзеляк, Г. Денисик, Л. Дубіс, Г. Зільбер, Є. Іванов, М. Карабінюк, М. Кіт, П. Климович, І. Ковальчук, Л. Костів, Л. Котик, Я. Кравчук, С. Кукурудза, Р. Лозинський, В. Луговий, М. Мальська, Я. Мариняк, А. Мельник, Г. Міллер, С. Міхелі, Б. Муха, І. Пандяк, З. Паньків, І. Папіш, В. Петлін, С. Позняк, О. Томенюк, О. Федірко, П. Цись, О. Шаблій та ін. У «Encyclopedia. Львівський національний університет імені Івана Франка» (2011, 2014 р.) [3] подано серію статей, які розкривають наукову діяльність НШ, кафедр, науково-дослідних лабораторій, провідних науковців географічного факультету.

Прикро констатувати, але переважна більшість наведених наукових публікацій, будучи ґрунтовними за змістом дослідження, мають вузькогалузевий чи персоналізований підхід, а тому не розкривають загальний контекст виникнення і становлення географічних НШ Львівського університету, їхні науково-організаційну єдність і співдіяльність.

Отже, **метою** цієї статті є: проаналізувати витоки постання та формування НШ на географічному факультеті Львівського університету, знаковість і вагомість їхньої інституціоналізації на національному рівні, пасіонарність наукових лідерів-засновників.

Виклад основного матеріалу з обґрунтуванням наукових результатів

Поняття НШ охоплює висвітлення її особливостей та відмінностей від інших шкіл. НШ — це система оригінальних наукових ідей та їхніх утілень у наукових принципах, концепціях і теоріях, а також у конструктивних розробках групою (колективом, лабораторією, науковим інститутом тощо) вчених, переважно односторонніх, на чолі з відомою особистістю. Ці риси властиві львівським НШ географії та географічному факультету Університету, який став науковим ядром шкіл.

Проблематика НШ недостатньо представлена в українській географічній науці. Є різні під-

ходи до класифікації сучасних досліджень НШ. Один з них — поділ досліджень на галузеві та студіювання персоналістичних НШ в українській географії. Прикладом першого підходу є природничо-географічні та суспільно-географічні НШ. У першому підході вирізняються, наприклад, ландшафтознавчо-географічні школи. Перед розглядом галузевих і персоналістичних НШ проаналізуємо розвиток української картографічної школи.

Картографічна школа

До жодної з галузевих НШ вона не належить, а має загальногеографічно-міждисциплінарний та інтегративний характер. Високопрофесійна географічна підготовка картографів, завдяки яким згодом утворилася українська картографічна НШ, спричинила географічну орієнтацію досліджень, що є визначальною ознакою саме цієї школи [5]. Проблематику досліджень виникнення та розвитку української картографічної НШ вивчали Л. Руденко, Г. Пархоменко, Т. Козаченко та ін. [5], А. Молочко, В. Шевченко [6], Р. Сосса [7].

Хронологічно першим у повоєнний час соціально-економічний напрям картографування розвивається на географічному факультеті Львівського державного університету імені Івана Франка у др. пол. 1940-х рр. Засновник напрямку — д. геогр. н. П. Ващенко. Розвиток напрямку продовжували і продовжують д. геогр. н. О. Шаблій, І. Ровенчак та ін. Формування картографічної школи у Києві пов'язане у 1960-х рр. з двома осередками — університетським та академічним. Університетський осередок очолював проф. А. Харченко, завідувач кафедри геодезії і картографії у 1954–1980 рр. [6]. У 1964 р. в Академії наук (завідувач відділу картографії 1979–1986 рр. д. геогр. н. А. Золовський) спільно з Київським університетом імені Тараса Шевченка організовано Лабораторію комплексного картографування, на чолі якої стала відома картограф М. Корольова. Лабораторією видано «Атлас природних умов и естественных ресурсов Украинской ССР» (1978 р.), який вважався першим томом Національного атласу України. Згодом лабораторія стала відділом картографії Інституту географії НАН України. Саме в цей період (1964–1978 рр.) створюються організаційні та науково-методичні засади формування української НШ картографії, ста-

новлення якої припадає на період 1980–1990 рр. (лідер — д. геогр. н. Л. Руденко) [7, с. 116]. Науково-методичний осередок з тематичного картографування утворився у Харкові (др. пол. ХХ — початок ХХІ ст.): у 1956 р. кафедру фізичної географії перетворено на кафедру загальної фізичної географії та картографії (завідувач кафедри д. геогр. н. І. Левицький, після нього — його учениця д. геогр. н. В. Пересадько). Кафедрою проведено впродовж 1993–2024 рр. 30 міжнародних науково-методичних і картографічних семінарів. Четвертий осередок (університетський) сформувався у Чернівцях. Його очолював д. геогр. н. Я. Жупанський.

Крім чотирьох сформованих осередків картографічної НШ, три перебувають у стадії формування: Луцький (Волинський національний університет імені Лесі Українки, Ф. Зузук); Дніпровський (Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, Л. Зеленська); Кримський (Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського).

Найвагомішим досягненням картографічної НШ України є видання 2007 р. «Національного атласу України» (головний редактор — д. геогр. н., акад. НАН України Л. Руденко). Атлас розроблено в Інституті географії НАН України, відділ картографії якого д. геогр. н. Р. Сосса вважає «головним виразником ідей національної НШ картографії» [7, с. 129]. Академічна картографічна школа відіграє визначальну роль у підготовці українських науковців-картографів, які працюють в різних установах.

Щодо досліджень галузевих НШ, то однією з перших є праця О. Шаблія «Львівська суспільно-географічна школа» [4], де автор вирізняє три періоди функціонування НШ. Узагальнювальний характер має праця С. Шевчука з проблематики вивчення НШ в українській суспільній географії [8].

Прикладом другого (персоналістичного) підходу є дослідження О. Яроменко НШ акад. М. Паламарчука; І. Ровенчаком досліджено НШ українського географа і картографа В. Кубійовича.

Існують різні погляди щодо класифікації львівських НШ географії. Зважаючи на історичний досвід розвитку географії у Львівському університеті, в статті застосовано інституціоналізований підхід [3, Т. II, с. 188–190], за яким визначено чотири львівські НШ географії:

Панас Ващенко
(1908–1984)

Олег Шаблій
(1935–2023)

комплексної територіальної організації суспільства; регіональної, екологічної та інженерної геоморфології; ландшафтних досліджень; генетичного ґрунтознавства.

Наукова школа комплексної територіальної організації суспільства

Ядром львівської НШ комплексної територіальної організації суспільства (КТОС) є кафедра економічної і соціальної географії імені професора Олега Шаблія (у 1990–2023 рр. — економічної і соціальної географії, до 1990 р. — економічної географії). Зародження НШ припадає на кін. 1940-х рр. Лідером НШ був її засновник, д. геогр. н. **Панас Ващенко**, який завідував кафедрою економічної географії (1945–1984 рр.) і здійснював дослідження у таких напрямках: теорія і методологія комплексної територіальної організації виробництва, розміщення галузей і міжгалузевих комплексів Західного регіону України (*рис. 3*), географія населення і поселень цього регіону, комплексне атласне картографування та ін. [4].

Після П. Ващенка лідером НШ КТОС став (1984–2023 рр.) д. геогр. н. **Олег Шаблій**, який у 1990–2022 рр. завідував кафедрою економічної і соціальної географії. Наукову діяльність провадив у таких напрямках: теорія і методологія географічної науки, математичні методи суспільно-географічних досліджень, історія українського землезнання, атласне картографування та ін.

У НШ підготовано понад 20 докторів та майже 80 кандидатів наук у галузі економічної і соціальної географії, частково — розміщення продуктивних сил та економіки районів [9, с. 27–28]. Сьогодні НШ охоплює суспіль-

но-географічні навчальні та науково-дослідні установи і підрозділи закладів вищої освіти й академічних установ Західного регіону України. Крім кафедри економічної і соціальної географії, це також кафедра географії України (д. геогр. н. М. Дністрянський, Р. Лозинський); факультет міжнародних відносин (д. геогр. н. С. Писаренко, д. екон. н. М. Мальський); Інститут регіональних досліджень НАН України (д. екон. н. В. Кравців, М. Максимчук, Л. Шевчук, С. Шульц); Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка (д. геогр. н. Л. Заставецька), Уманський національний університет (д. геогр. н. Ю. Кисельов), Львівський державний університет фізичної культури імені Івана Боберського (д. екон. н. А. Голод), Університет Марії Кюрі-Склодовської (м. Любін, Польща; д. габ. В. Пантилей).

У межах НШ КТОС розвиваються такі наукові напрями: теорія, методологія, методика суспільної географії; картографічне моделювання; вивчення геопросторової організації виробничої галузі та сфери послуг у контексті ринкової трансформації українського суспільства і географічного положення Західного регіону України; дослідження депресивних регіонів; вивчення природного, демографічного, виробничого та інтелектуального потенціалу Західного регіону України, політико-географічної організації регіону та політичної активності населення; військова географія; суспільно-географічне крає- та країнознавство; геоглобалістика (світознавство); географія культури; географія населення та ін.

Головні напрацювання НШ КТОС: теорія комплексного і збалансованого територіального розвитку (П. Ващенко, Ф. Заставний, О. Шаблій);

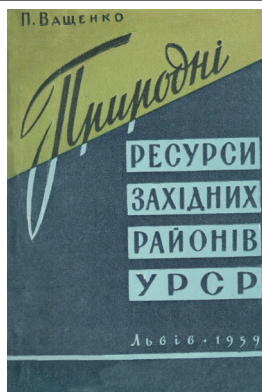

Рис. 3. Панас Ващенко
«Природні ресурси Західних районів УРСР», 1959 р.

Рис. 4. Федір Заставний
«Географія України», 1994 р.

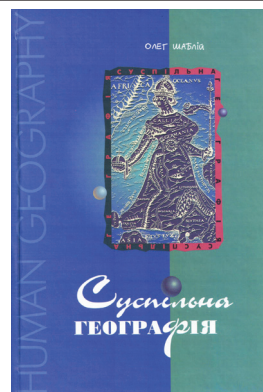

Рис. 5. Олег Шаблій
«Суспільна географія: теорія, історія, українознавчі студії», 2001 р.

Рис. 6. Іван Ровенчак
«Географія культури: проблеми теорії, методології та методики дослідження», 2008 р.

Рис. 7. «Львів. Комплексний атлас», 2012 р.

Рис. 8. Олег Шаблій
«Суспільна географія» в 6 томах, 2015-2022 р.

система законів і закономірностей геопросторової організації суспільства (О. Шаблій); низка підручників і навчальних посібників з грифом Міносвіти України, деякі з них перекладені іноземними мовами (д. геогр. н. Ф. Заставний (рис. 4), О. Шаблій, Л. Шевчук); серія навчально-довідкових атласів обласних регіонів (О. Шаблій, І. Ровенчак). 2012 р. вийшов друком «Львів. Комплексний атлас» (відп. ред. О. Шаблій) (рис. 7), у 2013 р. і 2025 р. «Атлас історії української державності» (спів. гол. редкол. І. Ровенчак). О. Шаблій взяв участь у підготовці «Національного атласу України» (2007 р.), підготував новаторські монографічні дослідження «Суспільна географія: теорія, історія, українознавчі студії» (2001 р.) (рис. 5), «Суспільна географія» у шести томах (2015–2022 рр.) (рис. 8), започаткував (2001 р.) і був автором-упорядником серії наукових видань «Постаті українського землезнання», де вийшло 14 книг. І. Ровенчак у 2008 р. опублікував піонерну монографію

«Географія культури: проблеми теорії, методології та методики дослідження» (рис. 6).

Вчені школи є науковими консультантами, беруть участь у розробленні проектів і схем районних розпланувань, генеральних планів великих і середніх міст, просторового розвитку територіальних громад.

Наукова школа регіональної, екологічної та інженерної геоморфології

Засновником (на початку 1950-х рр., географічної НШ регіональної, екологічної та інженерної геоморфології (РЕІГ) був д. геогр. н. **Петро Цись** — лідер школи у 1950–1971 рр. У 1947–1950 рр. учений завідував кафедрою регіональної фізичної географії, а у 1950–1971 рр. — геоморфології (від 2000 р. кафедра геоморфології і палеогеографії). П. Цись розпочав комплексні регіональні геоморфологічні дослідження Українських Карпат, Поділля і Полісся (рис. 11) [9, с. 28–29].

Петро Цись
(1914–1971)

Ярослав Кравчук
(1937–2023)

Поглибили регіональні геоморфологічні дослідження вченого його учні, зокрема проф. **Ярослав Кравчук**. Він завідував кафедрою геоморфології у 1976–1987 та у 2000–2021 рр. Від 2021 р. завідувач кафедри — д. геогр. н. Л. Дубіс. З ініціативи вченого запроваджено серію монографічних видань «Рельєф України» (*рис. 12*) та науковий періодичний збірник праць «Проблеми геоморфології і палеогеографії Українських Карпат та прилеглих територій» (2017), що став фаховим виданням України (категорія Б) (*рис. 13*).

У 1980–1990-х рр. у межах НШ сформувався екологічний напрям. Його започатковано і розвинуто д. геогр. н. **Іваном Ковальчуком**, який завідував кафедрою геоморфології у 1987–1990 рр. Вчений уперше розробив теоретико-методологічні засади еколого-геоморфологічних досліджень, які стали основою для подальших наукових праць цього напрямку.

Дослідження науковців НШ РЕІГ мають як фундаментальний, так і прикладний характер. Вони спрямовані на вивчення та оцінку рельєфу різного генезису, процесів рельєфоутворення, їхнього впливу на геоекологічний стан довкілля, обґрунтування системи заходів щодо збереження та охорони пам'яток неживої природи, розроблення проектів організації та функціонування національних природних парків і природних заповідників, а також створення мережі геопарків в Україні.

Від 1990 р. при НШ діє науково-дослідна лабораторія інженерно-геоморфологічних досліджень (від 2000 р. — лабораторія інженерно-географічних, природоохоронних і туристичних досліджень, НДЛ-51), де виконують держбюджетні і госпдоговірні науково-дослідні роботи за головними напрямками роботи школи (завідувач — доц. В. Брусак) [*3, Т. 1, с. 553*].

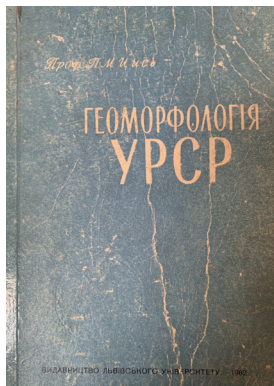

Рис. 11. Петро Цись
«Геоморфологія УРСР»,
1962 р.

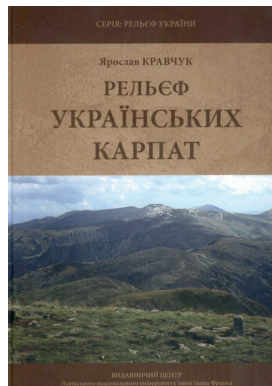

Рис. 12. Ярослав Кравчук
«Рельєф Українських Карпат»,
2021 р.

Рис. 13. «Проблеми геоморфології і палеогеографії Українських Карпат і прилеглих територій»,
Вип. 1 (18), 2025 р.

Каленик Геренчук
(1904–1984)

Гаврило Міллер
(1934–1994)

Анатолій Мельник
(1957–2020)

У межах школи сформувався науковий напрям палеогеографії плейстоцену, заснований проф. А. Богуцьким, досягнення якого визнано на міжнародному рівні. Напрямами досліджень у галузі палеогеографії плейстоцену є комплексне вивчення лесового покриву України, гляціальних і перигляціальних утворень, стратиграфічне розчленування плейстоцену та кореляція процесів давніх епох рельєфоутворення. Нині активно розвиваються дослідження палеокріогенних процесів та інженерно-геоморфологічних властивостей лесових порід.

Протягом існування НШ підготовано трьох докторів і двадцять дев'ять кандидатів наук.

Наукова школа ландшафтних досліджень

Наукову школу ландшафтних досліджень засновано в сер. 50-х рр. ХХ ст. Біля її витоків стояв д. геогр. н. **Каленик Геренчук**. Саме він першим у Львові почав публікувати статті з теорії ландшафтознавства, яке тоді оформлювалося в самостійний розділ фізичної географії [10]. Він був лідером школи у 1954–1984 рр. У цей же період вчений завідував кафедрою фізичної географії (від 2022 р. — кафедра геоєкології та фізичної географії). Вчені школи досліджували природно-територіальні комплекси (ПТК) — новітній міждисциплінарний науковий напрям, який тоді швидко розвивався. К. Геренчук та колеги основну увагу приділяли морфології та генезису ПТК, наголошуючи на геоморфологічних особливостях, методиці польового картування, а також прикладній оцінці та раціональному використанні ландшафту. Вони публікували свої дослідження (рис. 17) не лише у львівських періодичних виданнях, але й у тоді «центральных» журналах і збірниках. Деякі статті К. Геренчука

перевидані в американському журналі “Soviet Geography.” Так сформувалися перша генерація львівської НШ ландшафтних досліджень та один з провідних центрів «советських» ландшафтних студій як національний лідер у цій галузі [9, с. 29-32].

Послідовником учення про ПТК як ландшафт був д. геогр. н. **Гаврило Міллер**. Він став лідером львівської НШ ландшафтних досліджень у середині 1980-х рр. У 1974–1994 рр. вчений завідував кафедрою фізичної географії. Г. Міллер зосередився на дослідженні гірських ландшафтів Карпат, особливо Чорногірського масиву. Він розробив деталізовану методику польового знімання ПТК, доповнив уявлення про ієрархічність морфології гірського ландшафту, запропонував концепцію його пульсаційного розвитку. Разом з доц. О. Федірком Г. Міллер подав нову схему ландшафтної регіоналізації Українських Карпат на основі структурно-літологічних зон. У 1978 р. Г. Міллер започаткував Чорногірський географічний стаціонар у верхів'ї р. Прут у Карпатах, де розпочалися дослідження з функціонування ландшафтних комплексів, а також навчальні практики. У 1999 р. докторську дисертацію захистив В. Петлін. Так сформувалася друга генерація львівської НШ ландшафтних досліджень.

Важливим є внесок у розвиток львівської НШ ландшафтознавства доц. Б. Мухи. Він завідував кафедрою фізичної географії у 1994–2001 рр. Вчений був ентузіастом стаціонарних і напівстаціонарних інструментальних вимірювань фізичних властивостей ландшафтних комплексів, організатором та багаторічним науковим керівником Розтоцького ландшафтно-геофізичного стаціонару.

Рис. 17. Каленик Геренчук
«Основні проблеми фізичної географії»,
1969 р.

Рис. 18. Анатолій Мельник, Гаврило Міллер
«Ландшафтний моніторинг»,
1993 р.

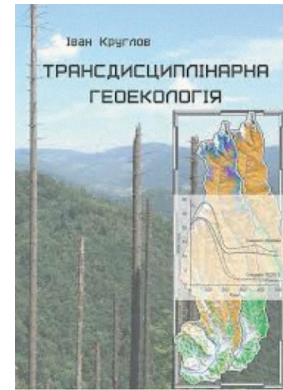

Рис. 19. Іван Круглов
«Трансдисциплінарна геоєкологія»,
2020 р.

Учнем і послідовником Г. Міллера був д. геогр. н. **Анатолій Мельник**. Він завідував кафедрою фізичної географії у 2001–2020 рр. До кола його наукових інтересів входили: теорія, методика та прикладні питання з дослідження ПТК, зокрема географічного моніторингу та екологічної географії (рис. 18). А. Мельник головно досліджував Українські Карпати, зосібна деталізував ландшафтну регіоналізацію Міллера-Федірка, приділяв увагу розвитку моніторингу ландшафтних комплексів на Чорногірському географічному стаціонарі.

Після відновлення незалежності України розпочалася інтернаціоналізація львівської НШ ландшафтних досліджень, тематика та методологія досліджень стала складнішою та різноманітнішою — «традиційне» вивчення ПТК доповнили дослідженнями ландшафту як суспільно-природної системи з використанням методів біоекології, соціоекології та економічної географії, почали широко застосовувати технології геоінформатики та цифрової геотеледтекції, більше уваги приділяти динаміці ландшафту. Львівську НШ ландшафтних досліджень сер. 1950–2020-х рр. можна узагальнено назвати НШ Геренчука-Міллера-Мельника.

У 2021 р. І. Круглов захистив докторську дисертацію. Він акцентує на прикладному міждисциплінарному дослідженні ландшафту як динамічної суспільно-біофізичної системи, поєднанні геопросторового та екологічного підходів на основі технології геоматики (рис. 19).

Наукова школа генетичного ґрунтознавства

НШ генетичного ґрунтознавства почала формуватися у середині 1990-х рр. Засновник НШ — д. геогр. н. **Степан Позняк**. Він створив у 1993 р. кафедру географії ґрунтів (від 2002 р. — кафедра ґрунтознавства і географії ґрунтів), яку очолював до 2020 р. Попередником кафедри можна вважати потужну наукову-дослідну лабораторію НДЛ-50 «ґрунтово-меліоративних досліджень», відкриту 1961 р. Наукове кураторство над нею належало кафедрі фізичної географії. Функціональна автономність виявлялась у наявності трьох самостійних спеціалізованих відділів: ґрунтознавчого, картографічного і лабораторно-аналітичного [11, с. 159–163]. У 2000 р. лабораторію було розформовано [3, Т. I, с. 416]. Зараз на кафедрі та поза нею працюють та працювали представники школи: д. геогр. н. З. Паньків (завідувач кафедри від 2020 р.); З. Гамкало; В. Гаськевич; А. Кирильчук; І. Папіш; Т. Ямелинець; А. Кривульченко (Центральноукраїнський державний університет імені Володимира Винниченка); В. Михайлюк (Одеський державний аграрний університет) [9, с. 32].

Основні напрями діяльності НШ пов'язані з розробленням теоретичних і прикладних основ генези: географії, класифікації та екології ґрунтів, фундаментальних питань екологічної ролі ґрунту в біосфері, збалансованого використання та охорони ґрунтів, узгодження класифікаційно-діагностичних ознак і параметрів ґрунтів з європейською і міжнародною класифікаціями. Науково-практичні розробки орієнтовані на екологічно безпечне використання

Степан Позняк
(1943–2024)

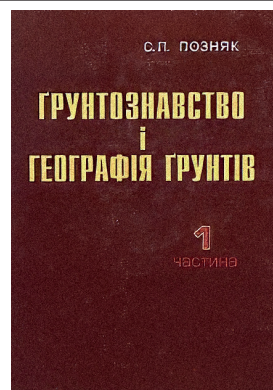

Рис. 21. Степан Позняк
«Грунтознавство
і географія ґрунтів» у 2-х
частинах, 2010 р.

ґрунтового-ресурсного потенціалу, визначення параметрів екологічної стійкості ґрунтів, пошуки шляхів біологізації агроєкосистем і ландшафтів, планування протидеградаційних заходів в агро-системах, удосконалення розміщення сільсько-господарського виробництва з урахуванням сучасного стану земельних ресурсів. Нові напрями дослідження НШ: ґрунти Передкарпаття (д. геогр. н. З. Паньків); чорноземи Західноукраїнського краю (д. геогр. н. І. Папіш); ґрунти Західного регіону України (д. геогр. н. В. Гаскевич); морфолітогенез (д. геогр. н. А. Кирильчук); інформаційне ґрунтознавство (д. геогр. н. Т. Ямелинець).

У 2003 р. при НШ організовано НДЛ-52 ґрунтознавства і екології землекористування [3, Т. I, с. 417], 2022 р. створено навчально-наукову лабораторію аналізу ґрунтів і природних вод. Лабораторія сертифікована на відповідність системи керування вимірюваннями ДП «Львівський науково-виробничий центр стандартизації, метрології та сертифікації».

Проведено низку міжнародних наукових конференцій і видано збірники наукових праць «Генеza, географія і екологія ґрунтів»; започатковано (1998 р.) наукову серію видань «ґрунти України», у межах якої опубліковано понад 30 одноосібних і колективних монографій; науковою розвідкою «Професор Іван Гоголев» (2009 р.) започатковано серію видань «Українські ґрунтознавці». У цій НШ підготовано вісім докторів наук, сорок сім кандидатів наук і докторів філософії. НШ генетичного ґрунтознавства бере участь у вирішенні проблем охорони ґрунтів і розв'язанні глобальних проблем зем-

лекористування та продовольчої безпеки. Представниками школи укладено «Цифрову ґрунтову карту України» (2014 р.).

Крім чотирьох НШ, на рівні Львівського університету інституціоналізовано розвиток [3] чотирьох наукових напрямів: географічного українознавства; географії та менеджменту туризму, конструктивно-географічних і соціоекологічних досліджень.

Ядром напрямку *географічного українознавства* є кафедра географії України. Засновник напрямку — д. геогр. н. Ф. Заставний (1929–2012), автор фундаментального навчального посібника у двох книгах «Географія України» (1994 р.) (рис. 4). Зараз напрям розвивають д. геогр. н. М. Дністрянський і Р. Лозинський та інші вчені. Провідними напрямками наукової діяльності є: географія населення і географія поселень України; етногеографія України; політична географія і геополітика України; історична географія України; фізична географія Українських Карпат і Криму; комплексні регіональні географічні дослідження; географічне краєзнавство; урбаністика; географічна освіта.

Науковий напрям *географії й менеджменту туризму* під керівництвом д. екон. н., завідувача кафедри туризму М. Мальської досліджує актуальні проблеми управління та територіальної організації туристичної й рекреаційної галузі Західного регіону України та сфери гостинності; функціонування туристичної діяльності та міжнародного туризму на глобальному рівні; планування геотуристичних і геологістичних потоків; вивчення активного й паломницького туризму та ін.

Д. геогр. н. Є. Іванов працює за науковим напрямом *конструктивно-географічних досліджень*, який охоплює вивчення постмайнінгових територій, гідроекологічних проблем, упровадження геоінформаційних технологій захисту навколишнього середовища. Вчений розвиває діяльність кафедри конструктивної географії та картографії та окремих наукових напрям трансформації природно-господарських систем гірничопромислових територій. Науковий напрям *соціоecологічних досліджень* поглиблюється учнями д. геогр. н. М. Назарука.

Висновки

Львівські географічні НШ, сформовані в другій пол. ХХ ст., характеризуються значними науковими теоретичними напрацюваннями й прикладними здобутками, високою культурою

наукової діяльності, активною співпрацею в національному та міжнародному науковому просторі. Вони є не лише науковим, але й українським культурно-освітнім феноменом та національним інтелектуальним надбанням. Подальших досліджень потребують такі проблеми: трансформація змісту й методики наукових досліджень Львівських географічних НШ у ХХІ ст.; збереження єдності НШ та дослідження феномена лідерів-засновників і лідерів — продовжувачів наукових традицій; становлення нових теоретичних і прикладних наукових напрямів географічного спрямування у Львівському університеті; комерціалізація здобутків НШ і напрямів; імплементація здобутків НШ й напрямів до освітнього процесу, в публічну географію, до прикладного просторового, повного розвитку територій України.

References [Література]

1. Shevchuk, S. (2013). *Problems of studying scientific schools in ukrainian Human Geography. Geographical science and practice: challenges of the era*. Materials of the international scientific conference dedicated to the 130th anniversary of geography at Lviv University. Lviv, 1, 177–181. [In Ukrainian]. [Шевчук С. *Проблеми вивчення наукових шкіл в українській суспільній географії*. Матеріали міжнародної наукової конференції, присвяченої 130-річчю географії у Львівському університеті. 2013. Т. 1. С. 177–181.].
2. Oliinyk, Ya., & Shevchuk, S. (2013). Scientific Schools as a Subject of Research in the History of Geography. *History of Ukrainian geography*, 27, 23–32. [In Ukrainian]. [Олійник Я., Шевчук С. Наукові школи як об'єкт дослідження в історії географії. *Історія української географії*. 2013. Вип. 27. С. 23–32.].
3. *Encyclopedia*. Ivan Franko National University of Lviv. In 2 vol. Lviv: LNU. I. 2011, 716., II. 2014, 764. [In Ukrainian]. [Encyclopedia. Львівський національний університет імені Івана Франка. У 2-х т. Львів: ЛНУ. Т. I. 2011. 716 с., Т. II. 2014. 764 с.].
4. Shablii, O. (2004). *Lviv School of Human Geography (on the 60th anniversary of the Department of Economic and Social Geography at Ivan Franko National University of Lviv)*. Lviv: LNU, 168. ISBN 966-613-353-9. [In Ukrainian]. [Шаблій О. *Львівська суспільно-географічна школа (до 60-річчя кафедри економічної і соціальної географії Львівського національного університету імені Івана Франка)*. Львів: ЛНУ, 2004. 168 с.].
5. Rudenko, L., Parkhomenko, H., Kozachenko, T., Razov, V., Bochkovska, A. (1995). *The Modern Scientific Cartographic School in Ukraine. The History of Ukrainian Geography and Cartography*. Materials from the scientific conference dedicated to the 95th anniversary of the birth of Professor Volodymyr Kubiyovych. Ternopil, 231–235. [In Ukrainian]. [Руденко Л., Пархоменко Г., Козаченко Т., Разов В., Бочковська А. Сучасна наукова картографічна школа в Україні. Історія української географії і картографії. Матеріали наукової конференції, присвяченої 95-річчю від дня народження професора Володимира Кубійовича. Тернопіль, 1995. С. 231–235.].
6. Molochko, A. M., Shevchenko, V. O. (1999). *Taras Shevchenko University of Kyiv as a Center for the Formation of a National Scientific Cartographic School*. Cartography and higher education : collection of scientific works. Kyiv, 3, 5–16. [In Ukrainian]. [Молочко А. М., Шевченко В. О. *Київський університет Тараса Шевченка як осередок формування національної наукової картографічної школи*. Картографія та вища школа : зб. наук. праць. Київ, 1999. Вип. 3. С. 5–16.].
7. Sossa, R. (2005). *Formation of the Ukrainian Scientific Cartographic School*. Materials from the international scientific seminar “The Lviv School of Human Geography in National and European Dimensions” (marking the 60th anniversary of the Department of Economic and Social Geography at Ivan Franko National University of Lviv). Lviv, 115–132. [In Ukrainian]. [Сосса Р. *Формування української наукової картографічної школи*. Матер. міжнар. наук. сем. «Львівська суспільно-географічна школа у національному та європейському вимірах» до 60-річчя кафедри економічної і соціальної географії Львівського національного університету імені Івана Франка). Львів, 2005. С. 115–132].
8. Shevchuk, S. M. (2017). *Human Geography in Ukraine (Theory and Practice of Research by Scientific Schools)*. Abstract of Dissertation ... Doctor of Geography. Kyiv, 40. [In Ukrainian]. [Шевчук С. М. *Суспільна географія в Україні (теорія та практика дослідження наукових шкіл)*. Автореф. дис. ... д-ра геогр. наук. Київ, 2017. 40 с.].
9. V. Bilanyuk, Ye. Ivanov (Ed.)(2023). *Geography Department: 140th Anniversary of Geography at Lviv University: 140th Anniversary of Geography at Lviv University*. Lviv, 122. [In Ukrainian]. [Географічний факультет: до 140-річчя географії у Львівському університеті. За ред. В. Біланюк, Є. Іванов. Львів, 2023. 122 с.].

10. Melnyk, A., Mukha, B., Fedirko, O. (2003). *Lviv School of Landscape Studies. Contemporary problems and trends in the development of geographical science*. Materials from the International Conference marking the 100th anniversary of geography at Lviv University. Lviv, 28–32. [In Ukrainian]. [Мельник А., Муха Б., Федірко О. *Львівська школа ландшафтознавства. Сучасні проблеми і тенденції розвитку географічної науки*. Матер. Міжнар. конф. до 120-річчя географії у Львівському університеті. Львів, 2003. С. 28–32].
11. Papish, I. (2023). *Institutionalisation of soil science in the geographical science of Lviv University. Geographical education and science: challenges and progress*. Materials from the International Scientific and Practical Conference dedicated to the 140th anniversary of geography at Lviv University. Lviv, 3, 153–163. [In Ukrainian]. [Папіш І. *Інституціоналізація ґрунтознавства у географічній науці Львівського університету. Географічна освіта і наука: виклики і поступ*. Матер. Міжнар. наук.-практ. Конф., присвяч. 140-річчю географії у Львівському університеті. Львів, 2023. Т. 3. С. 159–163.]

Стаття надійшла до редакції 10.11.2025 р., прийнята до друку 20.01.2026 р.

Rovenchak, I. I.
Bilanyuk, V. I.

 0000-0002-1286-4581
 0000-0003-4472-8637

Kotyk, L. I.
Hudzelyak, I. I.

 0000-0001-5046-2287
 0000-0003-0890-5085

Ivan Franko National University of Lviv, Lviv

Lviv Scientific Geographical Schools: To the Origins of Formation and Institutionalisation

UDC 911.9(091):94(477.83-25)(045)

The study of scientific schools occupies an important place in the history of geographical science. It has been proven that communities of leader-thinkers and followers have long been inherent in the scientific environment in general and in geography in particular, but it was only at the end of the 19th century that they became institutionalised in scientific schools. It has been determined that the formation of scientific geographical schools at Lviv University took place in the second half of the 20th century. The work of scientists researching the functioning of scientific geographical schools in the world and Ukraine has been analysed. A comprehensive list of publications on the study of scientific geographical schools at Lviv University is provided, and their content analysis has been carried out. The origins and characteristics of the initial stages of the functioning of scientific geographical schools at Lviv University are revealed: cartographic; complex territorial organisation of society; regional, ecological and engineering geomorphology; landscape studies; genetic soil science. It is substantiated that Lviv scientific geographical schools are branch-specific. The role of the founding leaders (O. Vashchenko, K. Gerenchuk, P. Tsys, S. Poznyak) in the formation and development of the university's scientific geographical schools is summarised, the leaders-followers are identified, and the main achievements of the schools are analysed through the prism of monograph publications, scientific.

Keywords: *scientific geography school, Lviv University, cartographic scientific school, specialized geography scientific schools, geography scientific directions.*

For citation:

Rovenchak, I. I., Bilanyuk, V. I., Kotyk, L. I., & Hudzelyak, I. I. (2026). Lviv Scientific Geographical Schools: To the Origins of Formation and Institutionalisation. *Ukrainian Geographical Journal*, 1, 75–85. [In Ukrainian] DOI: <https://doi.org/10.15407/ugz2026.01.075>

Copyright © 2026 Publishing House *Akademperyodyka* of the National Academy of Sciences of Ukraine.

The article is published under the open access license CC BY-NC-ND license
<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>